

Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту

*80-та річниця звільнення в'язнів з
концтабору «Аушвіц»*

*Зберігайте пам'ять про Голокост,
щоб людство не повторило помилок
минулого*

ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про 70-річчя трагедії Бабиного Яру

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 43, ст.455)

У 1941-1943 роках Бабин Яр став місцем масових страт і поховань, величезною брацькою могилею, де тільки згідно з офіційними даними загинуло понад 100 тисяч осіб різних національностей, мирних жителів, військовополонених, комуністів, підпільників, партизанів, націоналістів.

У зв'язку з 70-річчям початку масового знищення наших співвітчизників у Бабиному Яру та з метою увічнення пам'яті жертв фашизму Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Вшанувати на державному рівні пам'ять жертв трагедії Бабиного Яру.
2. Щорічно відзначати День пам'яті жертв Голокосту 27 січня.
3. Рекомендувати Кабінету Міністрів України:

утворити організаційний комітет з підготовки та проведення заходів до 70-річчя трагедії Бабиного Яру;

розробити та затвердити план заходів до 70-річчя трагедії Бабиного Яру, вирішити питання щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення відповідних заходів;

передати Національному історико-меморіальному заповіднику "Бабин Яр" будинок за адресою: м. Київ, вул. Мельникова, 44, де має бути розташована його дирекція та влаштована тематична фотостанція;

забезпечити фінансування генерального проекту розвитку Національного історико-меморіального заповідника "Бабин Яр", до якого включити такі об'єкти:

науково-просвітницький центр "Спадина";
пам'ятник жертвам погромів.

4. Рекомендувати Державному комітету телебачення і радіомовлення України:

забезпечити показ тематичних теле- і радіопередач та висвітлення в засобах масової інформації заходів, що проводиться у зв'язку з 70-річчям трагедії Бабиного Яру;

продовжити видання матеріалів щодо подій, які стосуються трагедії Бабиного Яру, використовувати українські, російські, німецькі та інші архіви.

5. Рекомендувати Міністерству культури України:

забезпечити у музеях, бібліотеках та інших місцях організації тематичні виставки, присвячені трагедії Бабиного Яру;

встановити експозицію "Історія та культура євреїв України" в Національному центрі ділового та культурного співробітництва "Український дім";

створити окремий веб-сайт Національного історико-культурного заповідника "Бабин Яр" для висвітлення проблем його історії та сучасної діяльності.

6. Рекомендувати Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України провести в навчальних закладах уроки на тему: "Трагедія Бабиного Яру: уроки історії".

7. Запропонувати Українському державному підприємству поштової зв'язки "Укрпошта" видати серію поштових марок до 70-річчя трагедії Бабиного Яру.

8. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності.

9. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

Щорічно 27 січня, починаючи з 2006 року, відзначають Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту.

Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту був встановлений Генеральною Асамблеєю ООН 1 листопада 2005 року в резолюції 60/7. Генеральна Асамблея ООН закликала держави-члени розробити і проводити освітні програми, щоб уроки Голокосту назавжди збереглися в пам'яті наступних поколінь і сприяли запобіганню актів геноциду в майбутньому.

Вшановують жертв Голокосту 27 січня невинувато. Саме в цей день в 1945 році звільнили концентраційний табір Освенцім (Аушвіц) - місце ув'язнення, проведеного дослідів над людьми і страти євреїв, поляків, ромів та інших жертв.

Відповідно до постанови Верховної Ради України від 5 липня 2011 року № 3560-VI «Про 70-річчя трагедії Бабиного Яру» на державному рівні Україна вперше відзначила Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту у 2012 році.

«Голокост» у перекладі із давньогрецької означає «всеспалення». У ширшому розумінні, голокост - систематичне гоніння і знищення людей за ознакою їхньої расової, етнічної, національної приналежності, сексуальної орієнтації або генетичного типу як неповноцінних, шкідливих. Голокост також іноді називають «Шоа», що на івриті означає «катастрофа».

У період з 1933 по 1945 роки нацистська Німеччина, її союзники та колабораціоністи впроваджували широкий спектр антиєврейської політики та активних заходів. Реалізація цієї політики відрізнялася в залежності від місця втілення. Таким чином, не всі євреї пережили Голокост однаково. Але в усіх випадках мільйони людей зазнавали переслідувань лише тому, що їх ідентифікували як євреїв.

Під час Другої світової війни (1939-1945 рр.) 6 мільйонів євреїв стали жертвами нацистської політики, що передбачала знищення народів і груп, які нацисти вважали «загрозою» або «неповноцінними». Близько 1,5 мільйона з них були вихідці з території України.

Нацистське «Остаточне розв'язання єврейського питання» було свідомим і систематичним масовим вбивством європейських євреїв. Це був останній етап Голокосту, і тривав він з 1941 по 1945 роки. Хоча багато євреїв було знищено до початку «Остаточного розв'язання», переважна більшість єврейських жертв була вбита саме в цей період.

Незважаючи на спроби нацистської Німеччини вбити всіх євреїв Європи, деякі євреї пережили Голокост. Виживання мало різноманітні форми, але в кожному окремому випадку воно було можливим лише завдяки надзвичайному збігу обставин, вибору, допомозі інших (як євреїв, так і неєвреїв) та чистому везінню.

У Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту ми вшановуємо тих, хто став жертвою безжального насильства. Наш обов'язок - навчити майбутні покоління цінувати людяність, боротися з ненавистю та нетерпимістю, щоб подібне ніколи не повторилося.

Музей «Аушвіц-Біркенау»

З нагоди відзначення

*Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту
працівники управління архівної справи*

Дніпровської міської ради

спільно з Музеєм «Пам'ять єврейського народу та

Голокост в Україні» та Комунальним закладом

культури «Дніпровські міські публічні бібліотеки»

Дніпровської міської ради

підготували онлайн-виставку архівних документів.

Ласкаво просимо до перегляду!

A lit candle in a glass holder and a red rose are visible in the background of the text.

**Документи управління архівної справи
Дніпровської міської ради**

У ГОЛОКОСТУ НЕМАЄ НАЦІОНАЛЬНОСТІ

Дніпропетровщина, як Україна та вся міжнародна спільнота, 27 січня вшанувала пам'ять жертв Голокосту. Цю дату було визначено у січні 2005 року резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. У цей день 1945 року у сусідній Польщі було звільнено найбільший нацистський табір смерті Аушвіц Біркенау (Освенцім), де зазнавали надлюдської жорстокості та знущань мільйони людей незалежно від віку і статі. Найбільш жакливого знущання та знищення зазнавала єврейська нація: шість мільйонів загинуло через національну нетерпимість. Вже багато років цей геноцид пам'ятає та засуджує увесь світ.

Зі словами співчуття та підтримки голова Дніпропетровської обласної державної адміністрації Олександр Вілкул звернувся до всіх ветеранів Великої Вітчизняної війни, єврейської громади, лідерів громадських та національно-культурних об'єднань: «Нелюдська ідеологія нацистів, побудована на лженауці, люта ксенофобія призвели до неосяжної за масштабами катастрофи – масового знищення людей за національною ознакою. Під час Другої світової війни страшна трагедія охопила Україну, внаслідок Голокосту вона втратила сотні тисяч громадян єврейської національності. У Голокосту немає національності. Він завжди має бути застереженням, нагадуванням про загрозу, яка виникає через ненависть, ксенофобію, расизм і упереджене ставлення. Обов'язок

сучасного суспільства – не втратити пам'ять про безвинні жертви нацизму, щоб страшне лихо не повторилося. Пам'ять про мільйони безвинних жертв спонукає нас робити все можливе заради недопущення в українському суспільстві будь-яких проявів антисемітизму, ксенофобії, расизму і нетерпимості до людей».

Також він зазначив, що за ініціативи Президента України Віктора Януковича воєни цього року на високому державному рівні ми відзначатимемо скорботну дату – 70-ту річницю трагедії у Бабиному Яру, згадаємо безвинно убитих і вшануємо українців, які часто цінують власного життя рятували своїх співвітчизників від неминучої смерті. Голова Дніпропетровської обласної державної адміністрації закликав усіх співвітчиз-

ників до порозуміння, взаємної поваги і толерантності.

Напередодні та в Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту в усіх містах і районах Дніпропетровської області проведено низку заходів.

У БК «Шинник» за ініціативи Дніпропетровської міської ради національностей «Єдність» та Дніпропетровської обласної громадської організації «Жіночий міжнародний центр» пройшов вечір пам'яті та вистава у виконанні активістів Центру польської культури ім. Карла Войтили «День гніву» для ветеранів Великої Вітчизняної війни, ветеранів єврейської громади, лідерів національних та громадських об'єднань області. В дніпропетровській школі № 9 для учнів 9–11 класів було представлено літературно-

музичну композицію «Повторення бути не повинно», а в школі № 77 відбулася конференція «Голокост – осягнення трагедії», 27 січня у школі №12 пройшов мітинг-реквієм. В Ботанічному саду Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара біля монумента на місці масового розстрілу євреїв Дніпропетровська в 1941 році відбувся траурний мітинг. У Дніпропетровську та області Всеукраїнським центром вивчення Голокосту «Ткума» («Відродження») та його партнерами проведено низку заходів у рамках Марафону пам'яті.

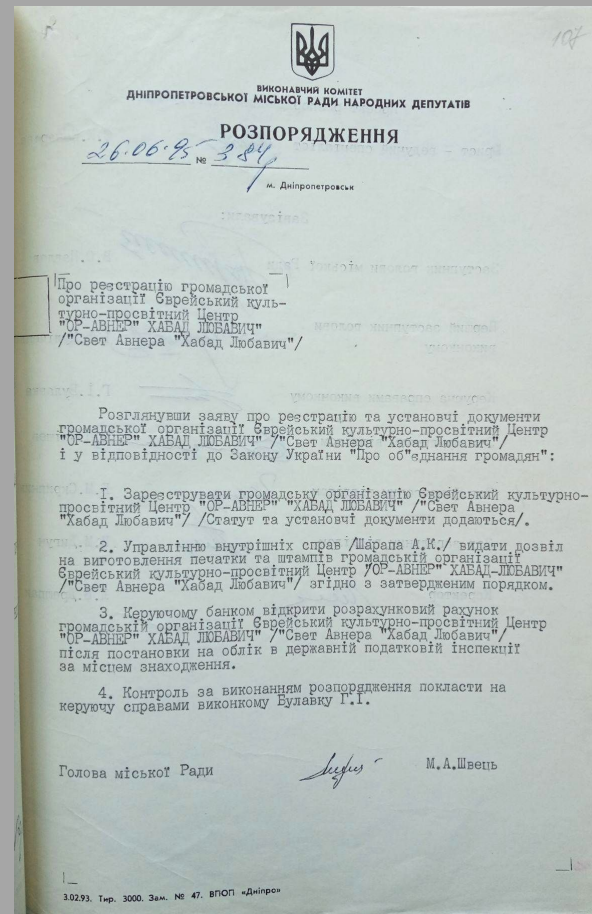
Підготувала Марта НИЛЬСЬКА.

Одним з найважливіших центрів розвитку єврейського життя в Україні був і залишається м. Дніпро.

Місцева єврейська громада - одна з найчисельніших і найбільш суспільно активних, вона налічує понад 70 тисяч членів.

16 жовтня 2012 року в присутності багатьох почесних гостей була перерізана стрічка і прикріплені мезузи до входу в найбільший в світі єврейський центр «Менора».

Ф. 61, оп. 1, спр. 4260, арк. 107.

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

РІШЕННЯ

28.09.98 № 1100
м. Дніпропетровськ

Про дозвіл Дніпропетровській єврейській релігійній общині проєктування та проведення реконструкції частини будинку хоральної синагоги "Золота роза" з будівництвом прибудови по вул.Шолом Алейхема, 4 на землях громадської забудови, 4

Відповідно до листа-замовлення Дніпропетровської єврейської релігійної общини (ідентифікаційний код 23644881) від 03.08.98 № 1/08-98 виконком міської ради

ВИРІШИВ:

1. Дозволити Дніпропетровській єврейській релігійній общині проєктування та проведення реконструкції частини будинку хоральної синагоги "Золота роза" з будівництвом прибудови по вул.Шолом Алейхема, 4 на землях громадської забудови.

2. Зобов'язати Дніпропетровську єврейську релігійну общину :

2.1. Протягом місяця одержати у Дніпропетровського регіонального центру ліцензування ліцензію на виконання функцій замовника-забудовника або укласти договір на виконання цих функцій з організацією, яка має цю ліцензію.

2.2. Замовити проєктну документацію у спеціалізованій проєктній організації, яка має ліцензію на проєктування, відповідно до "Паспорту земельної ділянки".

2.3. Проєктну документацію погодити з Головним архітектурно-планувальним управлінням .

2.4. Одержати в міській інспекції державного архітектурно-будівельного контролю дозвіл на проведення будівельних робіт.

2.5. Протягом року з дня прийняття цього рішення подати до Головного архітектурно-планувального управління звіт про хід виконання проєктних робіт.

2.6. Проводити роботи по благоустрою та підтримувати у належному стані існуючу та прилеглу на відстані 20м від межі територію згідно з планом земельної ділянки.

2.7. Згідно з рішенням виконкому міської ради від 21.08.97 № 1307 замовити у міському державному комунальному підприємстві "Земград" виконання виконавчої зйомки об'єкта з нанесенням його на планшети М 1:500 геослужби міста до введення об'єкта в експлуатацію.

2.8. Замовити в Управлінні земельних ресурсів оформлення документів, що встановлюють право на користування землею.

3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на завідуючого відділом з координації будівництва та землекористування міської ради Петренка В.Д., а за виконанням п.2.6 цього рішення - на комунальні, санітарні, природоохоронні служби міста та виконавчий комітет райради.

Міський голова

Handwritten signature

М.А.Швейц

ПЛАН ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА МІСЬКА РАДА
У С К Л І К А Н Н Я
С Е С І Я
Р І Ш Е Н Н Я

27.09.06

№ 51/4

Про погодження Всеукраїнському благодійному фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума" (код ЄДРПОУ 26138575) місця розташування меморіального комплексу "Холокост" по вул. Шолом-Алейхема в районі буд. № 4 (Жовтневий район)

Розглянувши матеріали, які обґрунтовують місце розташування об'єкта, на підставі висновків постійно діючої комісії з питань вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів у місті (протокол від 25.05.06 №177), акта вибору земельної ділянки для розміщення об'єкта (реєстр № 4805) та відповідно до листа Всеукраїнського благодійного фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума" від 11.01.06 № 3/о міська рада

В І Р І Ш И Л А :

1. Затвердити містобудівне обґрунтування розташування меморіального комплексу "Холокост", копія додається.
2. Погодити Всеукраїнському благодійному фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума" місце розташування меморіального комплексу "Холокост" на території по вул. Шолом-Алейхема в районі буд. № 4 (номер територіальної зони 1210100000:0106:03911) згідно зі схемою, що додається.
3. Дати згоду Всеукраїнському благодійному фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума":
  - 3.1. На розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (п.2 цього рішення) відповідно до умов, визначених під час погодження місця розташування об'єкта.

148
3.2. На отримання вихідних даних для проектування об'єкта та здійснення проектно-вишукувальних робіт в установленому порядку. 146

4. Зобов'язати Всеукраїнський благодійний фонд "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума":

4.1. Завчасно виконати умови, викладені у висновку Дніпропетровського міського управління земельних ресурсів від 10.03.06 № 7740.04. Після виконання умов замовити у землевпорядній організації, яка має відповідну ліцензію, розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

4.2. Замовити проектну документацію об'єкта у проектній організації, яка має відповідну ліцензію, та погодити проект в установленому порядку.

5. Відзначити, що у разі виникнення будь-яких вимог (дійсність яких підтверджено згідно з чинним законодавством України) будь-яких осіб щодо території (або її частин), на якій погоджено місце розташування об'єкта (п.2 цього рішення) чи об'єктів, що на ній можуть бути виявлені, повну юридичну, матеріальну або будь-яку іншу відповідальність за належне задоволення цих вимог згідно з чинним законодавством несе замовник.

6. Комітету земельних відносин міської ради (Расповов С.В.) організувати виконання землевпорядних робіт зі складання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (п.2 цього рішення) у встановленому порядку.

7. Встановити, що:

7.1. Невиконання протягом двох місяців вимог п.4.1 цього рішення тягне за собою втрату чинності рішення в цілому.

7.2. Це рішення не дає право на освоєння території.

8. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійні комісії міської ради з питань архітектури та містобудування, з питань земельних відносин і охорони навколишнього середовища та на виконавчий комітет міської ради.

Міський голова

І.І.Куліченко

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА МІСЬКА РАДА
У С К Л І К А Н Н Я
С Е С І Я
Р І Ш Е Н Н Я

27.06.07

№ 64/16

Про погодження БФ "Дніпропетровська єврейська громада" місця розташування меморіального комплексу "Холокост" по вул. Шолом-Алейхема в районі буд. №4 (Жовтневий район)

З урахуванням рішення міської ради від 27.09.06 №51/4 "Про погодження Всеукраїнському благодійному фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума" (код ЄДРПОУ 26138575) місця розташування меморіального комплексу "Холокост" по вул. Шолом - Алейхема в районі буд. №4 (Жовтневий район)" та відповідно до листа БФ "Дніпропетровська єврейська громада" (код ЄДРПОУ 25539496) від 18.05.07 вх. № 11/8569 міська рада

В И Р І Ш И Л А:

1. Змінити замовника місця розташування меморіального комплексу "Холокост" (рішення міської ради від 27.09.06 №51/4) з Всеукраїнського благодійного фонду "Науково-просвітницький центр єврейської історії та культури "Ткума" на БФ "Дніпропетровська єврейська громада".
2. Дати згоду Благодійному фонду "Дніпропетровська єврейська громада" на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для розташування об'єкта (номер територіальної зони 1210100000:0106:03911) відповідно до умов, визначених під час погодження місця розташування об'єкта.
3. Зобов'язати БФ "Дніпропетровська єврейська громада" виконати умови, викладені у рішенні міської ради від 27.09.06 №51/4.

#1

4. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійній комісії міської ради з питань архітектури та містобудування (Царьов І.А.), з питань земельних відносин і охорони навколишнього середовища (Дупандін О.О.) та на виконавчий комітет міської ради.

Міський голова

І.І.Куліченко

Секретар міської ради

О.С.Тимошенко

З метою збереження історичної пам'яті працівники управління архівної справи Дніпровської міської ради відвідали музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», що є найбільшим музеєм в Україні, присвяченим історії єврейського народу та Голокосту.

Музей виконує важливу роль не лише в збереженні пам'яті про трагедії минулого, але й у вихованні наступних поколінь, щоб вони засвоїли уроки історії та прагнули запобігти повторенню подібних жахливих подій у майбутньому.

Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»

Найбільший в Україні єврейський музей, відкритий для відвідувачів у 2012 р.
Завітайте до нас та здійсніть мажорку світом культури та історії євреїв України у місці, що поєднує в собі колекцію унікальних артефактів, сучасні мультимедійні технології та вірні історії.
Дозвольте собі змінити уявлення про те, як можна зберігати пам'ять і говорити з минулим.

Попередній запис за тел:
+38 (050) 452 21 63; +38 (056) 717 70 16

Головна робота

YouTube

Facebook

Документи Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»

Історія. Під час окупації м. Дніпропетровська в будинку родини Тихоненків квартирували німці. Один з них, Генріх, тепло ставився до багатодітної української родини, оскільки вдома в нього також залишилися діти і дружина. Одного разу Генріх приніс Тихоненкам дитячі черевички і рукавички для їхньої найменшої дочки Анастасії. Однак мати зрозуміла, що ці речі належали євреям, яких розстрілювали в балці поблизу Ботанічного саду. Тож, хоча вони залишилися в сім'ї, їх ніхто так і не став носити, незважаючи на матеріальні злидні воєнних років.

Годинник був залишений Тихоненкам Генріхом під час відступу в жовтні 1943 р.

Анастасія Федорівна Тихоненко з онуком.
Дніпропетровськ, 1980-ті рр.
Годинник наручний, Німеччина, 1934 р.

Рукавички дитячі, 1941 р.

№ 45	Ф. І. П. прізвище, ім'я й отчество пош.	Возрост	Отримав паспорт	Ім'я, за яким видається в пас.
	ІЗРАЕЛІТ			ІЗРАЕЛІТ

2. Лист, вписане в паспорт календарю

ПАШПОРТ

Український паспорт

1. Ім'я, по батькові, прізвище: *Ізраеліт Іти Нохимівна*

2. Діє і місце народження: *1866 р. Гирини, Гродніська обл. Україна*

3. Національність: *Українка*

4. Соціальний стан: *Мистецька*

5. Місце постійного мешкання: *м. Миколаївська*

6. Військовий стан: *не встановлено*

7. Власноручний підпис власника паспорта: *Іти Нохимівна*

ШО № 706723

ПРОПИСКА

ІЗРАЕЛІТ

Український паспорт

Український виз. ГОЗНАК. 1935.

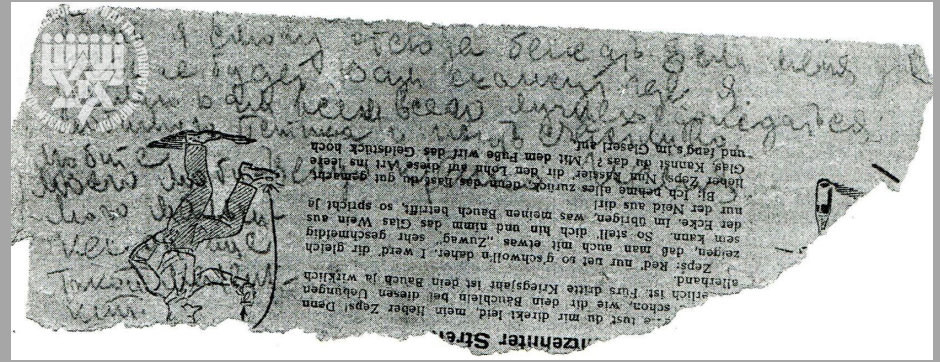
2

Паспорт Іти Нохимівни Ізраеліт з відміткою про розстріл, 31 грудня 1941 р.

Родина Бланк, 1940-1941 рр.
Зліва направо: Зельда Данилівна (Штерензон), Петро Петрович, їхній син Євген та мати Петра Олена Федорівна Дудка.
Під час окупації Дніпропетровська Зельда загинула у застінках гестапо.

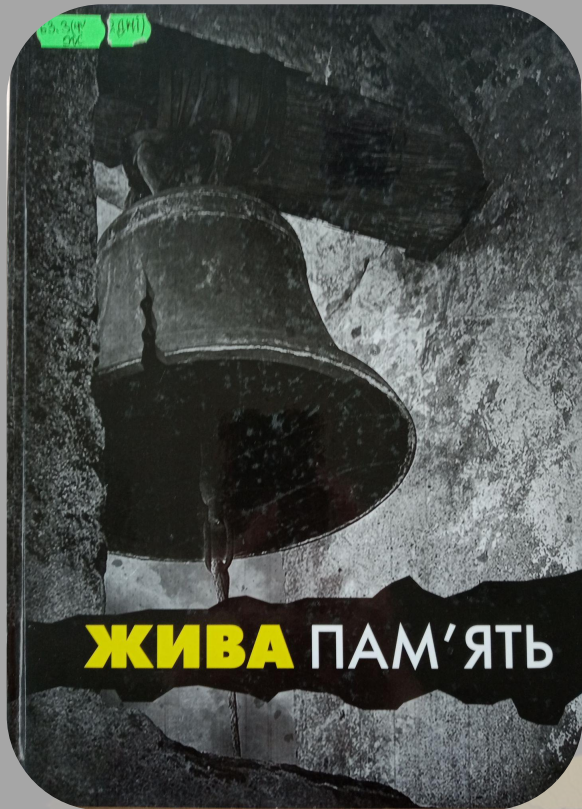

Копія листа Зельди Данилівни Бланк з тюрми гестапо до своєї свекрухи, написаного на шматку німецької газети, 1942 р. На лицьовому боці: «Мамо, чи приходили поліцаї до Вас і що питали? Речі мої постарайтеся зберегти для Жекачки, а може...», на звороті: «...бути я зможу звідси втекти. Якщо мене вже тут не буде, Вам скажуть де я. Бажаю Вам усього найкращого, дочекатися коханого Петіка та жити щасливо. Любіть мого коханого хлопчика, він ще такий маленький. Цілую міцно. Женя»

**Документи комунального закладу культури
«Дніпровські міські публічні бібліотеки»
Дніпровської міської ради**

ЖИВА ПАМ'ЯТЬ

Спогади свідків про розстріл євреїв під час окупації, м. Дніпропетровськ, 1941-1943 роки

(Спогади взяті із книги «Возрождение памяти: Воспоминания свидетелей
и жертв Холокоста»,
Выпуск 1, Украинская библиотека Холокоста, Серия – документы 2008 г.)

Кравцова Екатерина Филипповна

*Свидетельствует о спасении
Александра Борисовича Рогозы
семьей Шевченко.*

Я, Кравцова Екатерина Филипповна, 27 декабря 1916 года рождения. Семью Рогозы Бориса Григорьевича – жену Рогозу Софью Романовну, их детей, Александра и Григория, я знала с 1938 года, они проживали в г. Днепропетровске по ул. Шмида, д. 12, кв. 4. Я проживала по соседству, Рогозу Бориса Григорьевича забрали в ряды Красной армии, а семья его осталась проживать в своей квартире. Не помню, в каком меся-

це в 1941 году всех евреев, и в том числе семью Рогозы, немцы расстреляли. Мальчик Александр чудом остался жив. Его я видела на базаре в селе Сурско-Михайловка Солонянского района Днепропетровской области, куда была вынуждена ездить менять домашние вещи на продукты. Расспросив жителей села, я узнала, что мальчик Александр проживает у гражданки Шевченко Ирины Васильевны. По окончании войны демобилизовался Рогоза Борис Григорьевич. Я сказала, что его сына видела в семье в селе Сурско-Михайловка. Что подтверждаю и подписываюсь.

Е. Ф. Кравцова,
г. Днепропетровск, 22 июня 1998 г.

Серёгина Виктория Владимировна

*Свидетельствует о расстреле своей матери
Е. Сметковой.*

Я, Серёгина Виктория Владимировна, родилась 22 декабря 1937 г. в Днепропетровске. Наша семья – мать Евгения Марковна Сметкова, еврейка, отец Кулле Владимир Иванович, латыш. В 1938 г. отец был мобилизован на службу в ряды Красной армии.

В годы Великой Отечественной войны отец погиб. Мать, бабушка и все родственники были

зверски расстреляны немцами в огороде Ботанического сада в октябре 1941г.

В три с половиной года я осталась круглой сиротой и меня забрала к себе бабушка, мать отца, Кулле Юлия Яковлевна. Она прятала меня от преследования немцев. Много пришлось ей хлебнуть горя в годы войны. После войны она оформила опеку и воспитывала меня как сироту.

В. В. Серёгина,
г. Днепропетровск, март 1999 г.

Жива пам'ять: Книга пам'яті про окуповане місто Дніпропетровськ у роки Великої Вітчизняної війни 1941 - 1945 рр. - Дніпропетровськ: Пороги, 2013.

CORNERSTONE
CEREMONY
TKUMA
CENTRAL UKRAINIAN
HOLOCAUST
MEMORIAL MUSEUM

"Церемония возложения
первого камня в основу
Центрального Украинского
Музея истории Холокоста
"Ткума" стала важнейшей
вехой в истории Украины."

"The cornerstone laying of the
Tkuma Holocaust Memorial
Museum was a watershed in the
history of Ukraine."

Председатель Правления НПЦ "Ткума"
член правления "Холокост Конференс"
Бен Хельголт
Chairman of Tkuma International Board,
Board member of Claims Conference,
Ben Helgolt

29 октября в Днепропетровске произошло событие огромной значимости не только для украинского еврейства, но и для государства в целом.

В торжественной обстановке, на специальной Церемонии был заложен Первый камень в фундамент будущего Украинского мемориального музея истории Холокоста - первого подобного музея в Бывшем Советском Союзе.

Уникальность этого проекта заключается в том, что впервые в истории Музей Холокоста открывается непосредственно в том месте, где Катастрофа произошла, где живут люди, помнящие это страшное время и готовые передать эстафету памяти своим потомкам.

Особое значение и символизм имеет тот факт, что здание Музея будет находиться в едином комплексе с синагогой и Общинным центром, тем самым показывая тесную связь между прошлым еврейской общины Украины, ее настоящим и будущим.

Мы все понимаем, что наша миссия - это не только построить здание. Уже много лет мы ведем огромную работу, возрождая когда-то процветавшие здесь еврейские общины.

Сегодня мы восстанавливаем синагоги, открываем еврейские школы и общинные центры, помогаем нашим старикам - и все это на том самом месте, где Холокост унес в одночасье миллионы еврейских жизней, стер с лица земли сотни общин. Сегодня евреи Украины отчаянно нуждаются в месте, куда они могли бы прийти и принести своих детей, чтобы вместе отдать дань памяти тем, кого уже не вернуть, и помолиться за прекрасное будущее своей общины.

Мы очень рассчитываем на поддержку самых широких слоев обществности. Ведь этот Музей важен не только для евреев, но и для представителей всех национальностей, которые живут на этой многостраданной земле. Мы обращаемся ко всем людям с призывом - давайте сохраним нашу память. В ней - залог нашего возрождения!

Я с гордостью и радостью представляю Вам этот фотоальбом.
Игорь Коломойский
Учредитель центра "Ткума"

The event that took place in Dnepropetrovsk on October 29th, 2003 was not only a step of great significance in the life of Ukrainian Jewry, but also in the life of the Ukrainian State.

The cornerstone has been laid for a Holocaust Memorial Museum that will become the first of its kind in the Former Soviet Union.

It is an unprecedented fact that a Holocaust Memorial museum is to be opened where the Holocaust actually took place, where people still recall that terrible time and understand the importance of passing on the Memory to their descendants...

A special stress should be made on the fact that the Museum building will become an integrated part of the Synagogue - JCC - Museum complex, which will symbolize the close connection between the past, present and future of the Ukrainian Jewish Community.

We all understand that the erection of a building is not enough to fulfill our mission. We've been working hard, for many years now, to revive the once thriving Jewish community...

Today we restore Synagogues and Jewish schools, Jewish cultural centers and services for the elderly in a place where the Holocaust once took millions of Jewish lives and destroyed hundreds of Jewish communities. And today we need a place where people can come and bring their children to pay tribute to the memory of those who perished, and pray for the good future of their community.

We hope to receive the support from a wide circle of people in society. We believe this Museum is extremely important not only for the Jewish people, but also for all nationalities living on this land, and for all humanity... We appeal to all the Jewish people and to the wider community: let's keep our Memory alive, after all - that's where our revival begins.

I'm proud and pleased to present you with this album.
Igor Kolomoisky
Founder of Tkuma

Центральный Украинский Музей Холокоста станет центром изучения еврейской истории и исследований в области Холокоста в Украине, отрянутой точкой просветительской деятельности "Ткума". Построив Музей Холокоста "Ткума" в центре города, в едином комплексе с синагогой и общинным центром, евреи Украины и Днепропетровска смогут разделить богатство своей уникальной истории и культуры со своими соседями-украинцами, в духе взаимопонимания и толерантности.

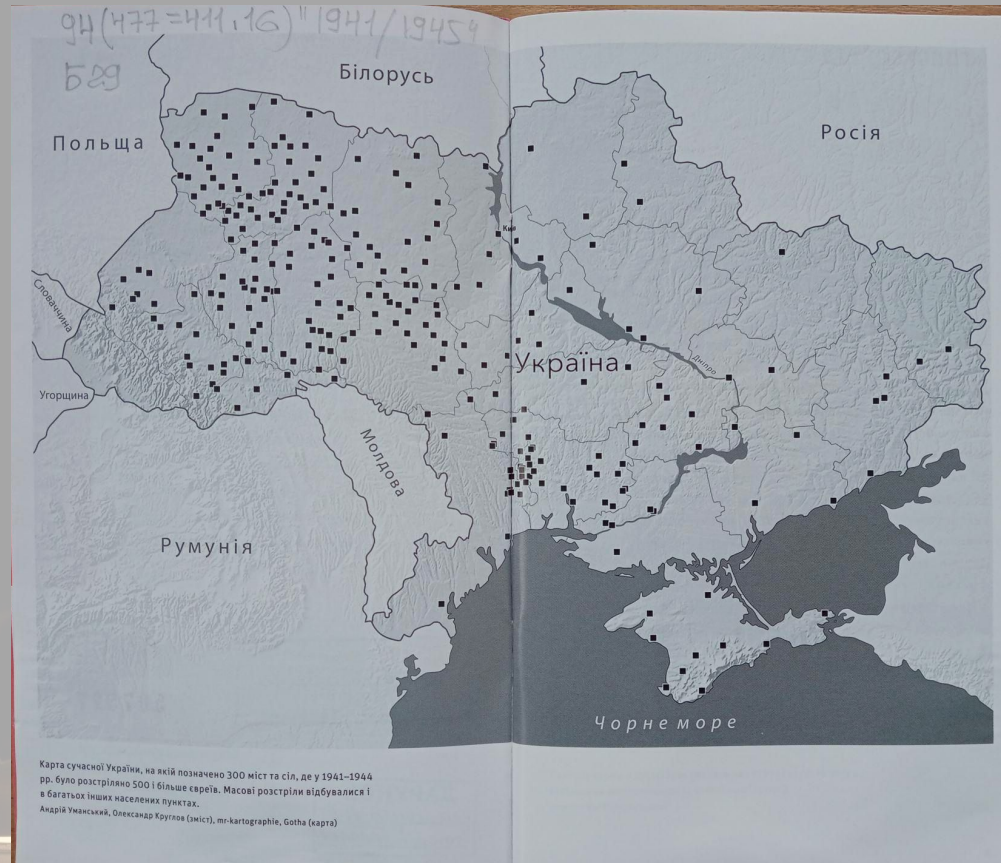
The Tkuma Ukrainian National Holocaust Museum will be the headquarters of Tkuma educational activity and the center for Jewish history and Holocaust studies in Ukraine. By building the Tkuma museum in the middle of town, connected to the Synagogue and JCC, Jews of Ukraine and Dnepropetrovsk will now be able to share their unique history and identity together with their Ukrainian neighbors, ensuring mutual understanding and tolerance.

Представители государственной администрации Украины на Церемонии

«ЦЕРЕМОНИЯ ЗАКЛАДКИ ПЕРВОГО КАМНЯ.
УКРАИНСКИЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ ХОЛОКОСТА «ТКУМА».

Захистимо пам'ять: захист та меморіалізація масових поховань часів Голокосту в Україні. - 64 с. - К., б/р.

ЗАХИСТИМО ПАМ'ЯТЬ
ЗАХИСТ ТА МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ
МАСОВИХ ПОХОВАНЬ ЧАСІВ
ГОЛОКОСТУ В УКРАЇНІ

«ГОЛОКОСТ ВІД КУЛЬ»

«Голокост від куль» – усе ще маловідома сторінка масового вбивства євреїв у Європі. Близько двох мільйонів єврейських дітей, жінок і чоловіків загинули у 1941–1945 рр. унаслідок масових розстрілів, які чинили німецькі підрозділи СС, поліції, військові частини, а також їхні місцеві помічники.

Систематичні вбивства почалися з моменту нападу на Радянський Союз 22 червня 1941 р. В антисемітському та антибільшовицькому світогляді націонал-соціалістів євреїв вважалися опорою радянської держави. Спеціально створені айзакгрупи отримали наказ знищувати єврейських чоловіків. Згодом убивства поширилися на жінок і дітей. Подекуди використовували так звані душоубки. На окупованих радянських територіях між Балтійським і Чорним морями жертвами цих злочинів, за сьогоденніми оцінками, стали понад 1900 єврейських громад. Значно більшою є кількість місць розстрілів. Лише небагатьом євреям вдалося вижити завдяки тому, що їх переховували неєвреї. Роми, радянські військовополонені та пацієнти психіатричних лікарень також гинули внаслідок масових розстрілів.

4

Мізох (Польща, з 1939 р. окупована Радянським Союзом, нині – Рівненська область України), 14 жовтня 1942 р. Євреї перед розстрілом. Gustav Hille, Národní archiv, Prag, ČKSNVZ, Az. 338/75

Розстріл євреїв у Дубоссарах (Молдавська РСР) 14 вересня 1941 р. Стрільцями айзаккоманди 12 оперативної групи D. Imperial War Museum, London

5

Захистимо пам'ять: захист та меморіалізація масових поховань часів Голокосту в Україні. - 64 с. - К., б/р.

34(477=411.16)1994/1943
Б 12

БАБИН ЯР
באבי'אר
BABYN YAR

Бабин яр
у образотворчому мистецтві

Василь Овчинников. Тріптих «Бабин Яр», 1947

XXXIII

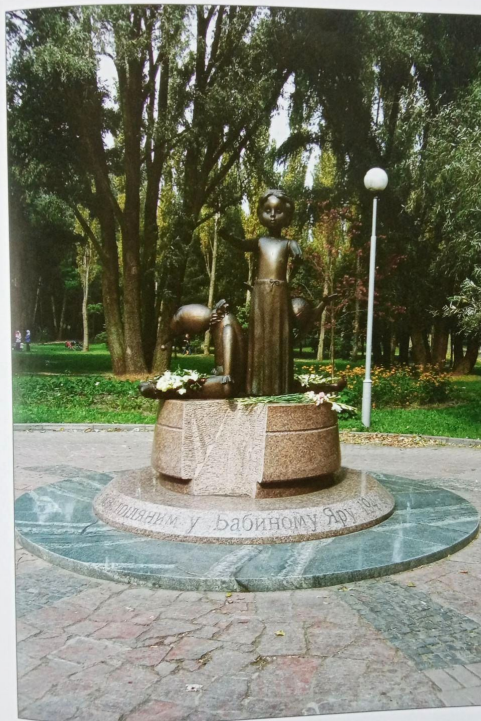
Ісаак Тартаковський. Сльози Бабиного Яру, 1992

XLII

Бабин Яр: Історія і пам'ять / За ред. Владислава Гриневича, Павла-Роберта Маґочія.
Видання друге. - К.: Дух і Літера, 2017. - 352 с., з іл.

34(477=411.16)1994/1943
Б 12

БАБИН ЯР
באבי'אר
BABYN YAR

Пам'ятник «Дітям, розстріляним у Бабиному Яру», 2001

LIX

Пам'ятний знак «Менора» –
євреям, розстріляним
у Бабиному Яру, 1991

LV

Бабин Яр: Історія і пам'ять / За ред. Владислава Гриневича, Павла-Роберта Маґочія.
Видання друге. - К.: Дух і Літера, 2017. - 352 с., з іл.

§ 16. ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

1. Центри вивчення історії Голокосту

У попередніх параграфах ми розглядали питання важливості та актуальності вивчення та висвітлення історії Голокосту. І справа не тільки в тому, що міжнародне співтовариство збагане у цьому напрямку, усвідомлення певних уроків історії, необхідних для будівництва нового демократичного суспільства, заснованого на принципах толерантності та взаємоповаги між народами. Існує потреба суспільства в усвідомленні моральних уроків на прикладі діяльності таких особистостей, як великий педагог-гуманіст **Януш Корчак**, дипломат **Рауль Валленберг**, мітрополит **Андрій Шептицький**.

Міжнародна наукова конференція Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» «Праведники світу та інші рятівники під час Голокосту: приклад України у порівняльному контексті»

Про актуальність усвідомлення уроків Голокосту та толерантності свідчать і спалахи насильства, тероризму, які, на жаль, почастишали у світі і торкнулися нашої країни.

Перший центр вивчення історії Голокосту на території колишнього СРСР з'явився в Росії, у Москві – Фонд «Голокост», яким керують відомий вчений Ілля Альтман та правозахисниця Алла Гербер. У Білорусі активно працює Республіканський фонд «Голокост», керівником якого є Вадим Акоюян.

Що стосується України, то тут центри вивчення історії Голокосту з'явилися в різних містах. Фонд «Пам'ять Бабиного Яру» в Києві збирає спогади про трагедію Бабиного Яру, займається освітніми, культурологічними програмами, налагодує зв'язки між різними національними общинами України. Важливу науково-просвітницьку роботу з вивчення єврейської історії та збереження національної культури ведуть Інститут юдаїки, Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства, Єврейський Фонд України, ветеранські організації.

У 1999 р було створено Науково-просвітницький Центр «Ткума» («Відродження»), перетворений в 2012 р. в Український інститут вивчення Голокосту «Ткума». Інститут «Ткума» має представництва в усіх регіонах України, взаємодіє з багатьма культурно-освітніми організаціями, тісно співробітничав з Міністерством освіти і науки України, має зв'язки з науковими установами та з провідними дослідниками історії Голокосту з багатьох країн. Основні напрямки роботи Інституту «Ткума» – дослідження історії Голокосту в Україні, створення передової навчально-методичної, просвітницької та мультимедійної продукції.

139

сприяння міжнародній згоді та порозумінню, протидія ксенофобії та антисемітизму, організація міжнародного та міжконфесійного діалогу.

У Києві працює Український Центр вивчення Голокосту, що займається науковими та освітніми програмами; у Харкові – центр, що, зокрема, вивчає трагедію Дробиського Яру. Важливим центром студій з єврейської історії, юдаїки став Український Католицький університет у Львові.

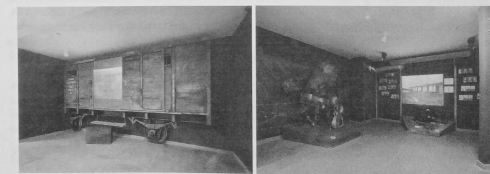
2. Створення музеїв Голокосту

Сьогодні в Україні створено кілька регіональних музеїв історії Голокосту (Кривий Ріг, Одеса, Харків), які налагодує можливість для ознайомлення з трагедією Шоа та її уроками.

Багатофункціональний центр «Менора» (Дніпро)

Відкриття Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні» в центрі «Менора»

У залах музею «Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні»

Найбільший музей «Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні» відкрився в 2012 р. У багатофункціональному центрі «Менора» (місто Дніпро).

Реалізація цього масштабного проекту стала можливою завдяки діяльності Дніпропетровської єврейської громади на чолі з ребе Шмуелем Камінецьким, фінансовою підтримці Геннадія Боголюбова та Гіри Коломойської. Зусилля багатьох людей – Зеліка Бреза, Віктора Гукайла, Світлани Єрмакової, Олександра Соріна, Леоніда Фінберга, Олександра Ханіса, Марка Шпика та багатьох інших були об'єднані для благородної справи збереження історичної пам'яті в Музеї. Чимало людей, серед яких Геннадій Корбан, Олександр Крейнін, Лада та Леон

140

Щупак І.Я. Голокост в Україні: Пошуки відповідей на питання історії. - Навчальний посібник для учнів старших класів серед. загальноосвіт. навч. закладів. - Дніпропетровськ: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», третє видання, змінене і доповнене, 2015. - 148 с., іл., карти.

Шерман й інші, доклали зусиль для наповнення Музею унікальними експонатами. І, звичайно, найважливішу роль у створенні Музею зіграли працівники «Ткума».

Інститутом «Ткума» були зібрані колекції унікальних експонатів, архів документів, бібліотека наукової та методичної літератури з історії Голокосту, відео- і фонотека. Для найскладнішої та відповідальної роботи зі створення експозиції Музею працювали історики, музеологи, художники, архітектори, дизайнери.

З моменту відкриття Музею став потужним науковим та просвітницьким центром, який відвідали десятки тисяч гостей з багатьох країн світу.

3. Вивчення та викладання історії Голокосту

Наукове, ідеологічно неупереджене дослідження історії Голокосту розпочалося в нашій країні тільки у 1990-х роках. У незалежній Україні відкрилися можливості роботи українських вчених в архівах, участі у міжнародних конференціях, видання наукової літератури.

Важливим центром наукової роботи став Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», який проводить міжнародні конференції, видає наукову і навчально-методичну літературу.

Україна стала першою країною на території колишнього СРСР, де, згідно до рекомендацій європейської спільноти, історія Голокосту була включена до державних програм з історії для шкіл, вивчається в багатьох вишах. В Україні спільно з Міністерством освіти і науки, обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти організована система семінарів для учнів шкіл та вчителів, програма роботи на курсах підвищення кваліфікації для вчителів України, складені навчальні програми та написані навчальні посібники з історії Голокосту.

**Міжнародний науково-практичний семінар
«Пам'ять про Голокост та інші геноцидальні явища» (Дніпро)**

**Публікації Інституту «Ткума»
і Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»**

141

4. Суспільство має усвідомити уроки Голокосту

Україна йде шляхом демократичного розвитку, прагне увійти до Європейського співтовариства. Однією з умов цього є формування в українському суспільстві атмосфери толерантності та нестримання ксенофобії і антисемітизму, чому сприяє осягнення уроків Голокосту.

Українська молодь, інтелігенція все активніше включається в міжнародні заходи, присвячені пам'яті про Голокост. Для людей завжди важливо, щоб їх вислухали, до їхньої думки прислухалися. Тому Інститут «Ткума» організував Клуби інтелігенції, Недільний клуб, методологічні семінари і, у співпраці з Інститутом

**Всеукраїнський педагогічний семінар,
організований Міністерством освіти
і науки України спільно з Інститутом
«Ткума» (Київ)**

**Урок толерантності для учнів
Петрівківської середньої школи
(Дніпро)**

**Учасники Міжнародного
міжрелігійного молодіжного семінару «Ковчег»**

142

Олександра Поля, Дніпровський історичний клуб. Спільно з Яд Вашем «Ткума» проводить семінари та пересувні музейні виставки в рамках проекту «Вивчення Голокосту в Україні для формування атмосфери толерантності».

За підтримки Міністерства освіти і науки України проводяться конкурси творчих робіт учнів, студентів і вчителів, педагогічні семінари та конференції.

Серед багатьох цікавих і важливих молодіжних програм особливою популярністю серед молоді користується польсько-єврейсько-кримськотатарсько-український семінар «Ковчег», який щорічно проводиться в Західній Україні.

Уроки Голокосту, уроки толерантності має усвідомити суспільство. І в Україні, і в інших демократичних країнах добре розуміють: це потрібно не мертвим, це потрібно живим.

**Учасники ювілейного, X Міжнародного міжрелігійного
молодіжного семінару «Ковчег»
(Львів – Унів – Перемішль і Красичин, Польща – Львів)**

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Як в Україні вшановується пам'ять про трагедію Голокосту?
2. Як історія Голокосту викладається в навчальних закладах України?
3. Про які громадсько-політичні акції в Україні, присвячені пам'яті Голокосту, Ви знаєте?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ ТА ДИСКУСІЙ

1. Чи бачили Ви в якомусь музеї експозицію, присвячену історії Голокосту? Яке враження вона на Вас справила?
2. Як Ви вважаєте, що є найважливішим у вивченні історії Голокосту в навчальних закладах?
3. Чи викладаються проблеми історії Голокосту та толерантності у Вашому навчальному закладі?

143

Шупак І.Я. Голокост в Україні: Пошуки відповідей на питання історії. - Навчальний посібник для учнів старших класів серед.загальноосвіт. навч. закладів. - Дніпропетровськ: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», третє видання, змінене і доповнене, 2015. - 148 с., іл., карти.

Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту

*Ми знайдемо усіх, хто кров точив дитячу,
Хто бабиних ярів лишив страшні ряди,
Де й досі ще вітри над нами в тузі плачуть,
І плач той у віках не змовкне назавжди.
Сюди водили їх... В сльозах моє обличчя...
А Бабин Яр мовчить, тривоги повний вщерть,
І попіл страдників у серці стука й кличе
Нас, іменем життя, попраги смертю смерть!*

Володимир СОСЮРА

